

Eusebi Arnau: Medalla inèdita i algunes precisions

M. CRUSAFONT I SABATER

El treball acurat i exhaustiu de Maria Isabel Marín ha posat una de les primeres bases per a l'estudi en profunditat de la riquíssima medallística catalana.¹ Només a partir d'estudis a fons sobre cada un dels artistes que foren actius en el nostre àmbit es podrà algun dia encarar el repte d'una síntesi construïda sobre una bona fonamentació. Ja vàrem deixar ben establert que el nostre treball global no és altra cosa que un primer intent en aquest sentit.² Hem d'aclarir també que, per diferents circumstàncies, tot i que férem algunes campanyes de recerca conjuntament, com per exemple l'escrutini de la col·lecció Cullell, nosaltres no ens poguérem beneficiar de tot el material aplegat separatament per Marín, i és per això que algunes medalles, com per exemple la que comentarem més endavant, dedicada a Duran i Bas, no consten en el nostre aplec.

Tot i l'estudi sistemàtic fet per Marín sobre la medallística d'Eusebi Arnau, és clar que sempre és possible que aparegui alguna novetat o que se'n puguin precisar alguns aspectes. En això consistirà la nostra aportació actual.

MEDALLA INÈDITA DE MONTSERRAT

Entre la multitud de medalles de devoció montserratines, vàrem trobar-ne una que no consta en el recull abans esmentat. El nou tipus l'hem pogut estudiar en dues versions: plata i aram. De tota manera, a més del canvi de metall, hi ha també algunes altres diferències. Les descripcions són les següents:

1. MARIN Silvestre, Maria Isabel, *L'obra medallística de l'escultor Eusebi Arnau*, Societat Catalana d'Estudis Numismàtics (Institut d'Estudis Catalans), Barcelona 2005.

2. CRUSAFONT i Sabater, M., *Medalles commemoratives dels Països Catalans*, Societat Catalana d'Estudis Numismàtics (Institut d'Estudis Catalans), Barcelona 2006.

1. Medalla de plata de Montserrat, obra d'Eusebi Arnau. Amb anella soldada.
a/ Imatge de la Verge, de front, amb vestit cònic, voltada per l'escolania i amb un fons de muntanyes montserratines. A la vora, sota la verge, s'hi llegeix: VALLMITJANA BARNA, i darrere de l'últim escolà de la dreta hi ha la inscripció: E. ARNAU.

r/ Llis.

Pes: 3,58 g Ø: 22 mm Inèdita Làmina, núm. 1

2. Medalla d'aram de Montserrat, obra d'Eusebi Arnau. Amb anella del mateix encuny.

a/ Semblant a l'anterior.

r/ Cercle lineal exterior realçat i un altre d'interior determinat per un enfondit del pla. Al mig, la llegenda: Na Sra/DE/MONTSERRAT/(ornament). Les *a* i *ra* de «Na Sra», volades i sobre un petit guionet de base.

Pes: 4,75 g Ø: 22 mm Inèdita Làmina, núm. 2

Marín sabia que Arnau havia realitzat una medalla referent a la Verge de Montserrat. És la que relaciona a la p. 56, després del núm. 50 i donant-li com a datació l'any 1929. La peça que hem descrit no és, però, la medalla que menciona Marín per una raó determinant: segons ens documenta en el text, la medalla del 1929 li fou encarregada per la joieria Masriera (p. 50), mentre que la que hem descrit fou obrada pels Vallmitjana, segons consta a la vora de la peça.

És clar, doncs, que Arnau va obrar com a mínim dues medalles referents a la Verge de Montserrat: aquesta per a Vallmitjana i una altra el 1929 per a Masriera. La datació de la que hem descrit es pot aproximar per dues vies. D'una banda, Marín ens fa veure que Arnau treballà per als Vallmitjana, especialment entre els anys 1900 i 1904, mentre que la col·laboració amb els Masriera comença el 1894 i es clou, segons la documentació actual, justament el 1929, amb la medalla montserratina esmentada (p. 100-101). D'altra banda, el tipus d'habillament de la Verge, amb una tarja sota un vestit cònic obert per baix i que presenta un escut montserratí al centre, s'innovà, segons Balaguer, amb la coronació canònica del 1881.³ Aquesta imatge apareix a les medalles de devoció durant les tres primeres dècades del segle XX, encara que ja des del 1880 s'havien obrat medalles commemoratives mostrant la Verge en el seu aspecte original, és a dir, sense l'afegit del vestit cònic que amagava la imatge romànica. De mica en mica, aquesta nova estampa sense afegits és la que s'anirà imposant, també en les medalles de devoció, tant de

3. BALAGUER, A.M. «La medallística montserratina dels segles XVIII i XIX. Catalogació i justificació cronològica», *Acta Numismàtica* 32, Societat Catalana d'Estudis Numismàtics (Institut d'Estudis Catalans), Barcelona 2002, p.159-220.

1

2

5

1 (x2)

5

7

2 (x2)

6

3

6

Montserrat com d'altres llocs. El 1929 és, doncs, un xic massa enllà per a una representació encara amb vestit cònic.

Les dues informacions combinades fan molt probable la datació del disseny i de l'encunyació d'aquesta medalla al començament del segle XX i, més concretament, entre el 1900 i el 1904, període en què Arnau treballà per a Vallmitjana.

Dues consideracions de detall: entre els milers de medalles de la Verge de Montserrat, aquesta peça d'Arnau deu haver passat desapercebuda per dues raons. D'una banda, perquè la inscripció és molt petita i, de segur, està esborrada, si la peça no es troba en molt bona conservació, i de l'altra, perquè se'n degueren encunyar molt pocs exemplars. Vàrem examinar una col·lecció en la qual no s'havia fet escrutini de tipus i que contenia alguns centenars de peces i només n'hi havia una (la d'aram) d'aquest tipus. Aquesta representació de la Verge amb l'escolania i les muntanyes al fons és força comuna en les medalles montserratines del s. XX, però els trets diferencials de la peça d'Arnau són que la Verge és més petita i que en les altres hi solen haver menys escolans. D'altra banda, cal assenyalar la diferència en el tipus d'anells. La d'argent porta l'anella soldada i una altra anelleta, també soldada, per passar-hi la cadena (vegeu l'ampliació de l'anvers a la làmina). La presència d'aquesta segona anelleta soldada és un element distintiu per saber si la medalla és d'argent o bé només argentada. Quan aquesta segona anelleta és soldada, la medalla és d'argent i, en alguns casos, fins pot portar la marca de l'argenter, mentre que quan és argentada, sol ésser simplement closa i no porta marca.

POSSIBLE MEDALLA DEL CARME

Entre les medalles documentades per Marín però no retrobades, n'hi ha una que li fou encarregada pels Masriera i que descriu com a «Anvers de medalla de Nostra Senyora del Carme (juliol 1896)» (p. 5, després del núm. 7). A la làmina hem reproduït una insígnia que respon a la descripció següent:

3. Insígnia argentada, uniface i amb agulla al darrere.

a/ Àngel nibat i amb les ales als costats que sosté un escut coronat del Carme. Al darrere, un cercle que porta, amb lletres gòtiques, la llegenda següent: Semana Devota-Del: Carmen:

Pes: 10,7 g Mides: 40 × 27 mm Inèdita Làmina, núm. 3

Ens preguntem si podria ésser aquesta la peça cercada. D'una banda, és uniface, la qual cosa concorda amb l'encàrrec fet a Arnau, i de l'altra, fa referència al Carme, encara que no pas directament a la Verge. La lletra gòtica seria avinent al final del s.XIX i la resolució del cap de l'àngel i de la corona de l'escut no semblen

allunyats de l'estil d'Arnau. Hem de dir, però, que Marín, a qui mostrarem la foto de la peça, no va creure que es pogués fer aquesta identificació. En qualsevol cas, ens ha semblat que no seria sobrer donar-la a conèixer.

LA MEDALLA A DURAN I BAS

L'any 1896, el Col·legi d'Advocats oferí al jurisconsult Duran i Bas una medalla d'or amb motiu del cinquantenari del seu ingrés a aquella corporació. Fou una peça única modelada per Arnau i fabricada pels Masriera que porta el bust de perfil de l'homenatjat a l'anvers i una cartel·la amb llegenda al revers. Segons ens explica Marín, la peça, muntada sobre un peu d'argent oxidat fet pels mateixos Masriera, fou exposada pel mes d'agost al Col·legi i se'n feren unes làmines fotogràfiques per a les persones que havien contribuït a costejar l'obra (p. 33). A més de la peça d'or, se'n féu una reproducció més petita en bronze argentat i encara algunes medalles unifaces encara més petites i que porten exclusivament el bust de Duran i Bas. Com que Marín no pogué examinar l'exemplar únic de Duran, per bé que al catàleg descriu aquesta peça, només hi reproduïx el tipus petit uniface, que sí pogué examinar. Al marge de la mida, hi ha una altra diferència entre la medalla gran i les petites, i és una orla lineal sobreaixecada a la peça gran d'or. A la làmina i amb el núm. 4 reproduïm una de les reproduccions fotogràfiques que es preveien donar als col·laboradors, en la qual podem veure l'anvers de la medalla lliurada a Duran i Bas i també el peu de plata dels Masriera. Al peu d'aquesta foto hi ha l'explicació següent: *Facsimile del pie, de plata cincelada, destinado a sostener la Medalla de Oro dedicada al Exmo. Señor Don Manuel Duran y Bas con motivo del 50º aniversario de su incorporación al Colegio de Abogados de Barcelona*. La fotografia és de Matarrodona Fot^o, Barcelona i va muntada sobre un cartró gran on hi ha l'explicació transcrita. Tot i que parla només del peu, podem veure que la foto reproduïx també la medalla. Es tracta d'una imatge autèntica de la mateixa medalla donada a Duran i Bas i, per tant, i per poder veure també el peu dels Masriera, ens ha semblat d'interès publicar-ne la imatge (Làmina, núm. 4).

LES MEDALLES DE L'ACADÈMIA DE BELLES ARTS

Marín descriu tres tipus de medalles relacionades amb l'Acadèmia de Belles Arts. La núm. 47 és la medalla de premi de l'Acadèmia, la descriu en argent, aram i alumini i la coneix en dues mides, de les quals reproduïx la petita (32 mm). No saltres, per la nostra banda, vàrem reproduir la gran (núm. 1225, de 45 mm). Hi ha també la núm. 45, que és la del premi en memòria de Josep Masriera, una iniciati-

va que des del principi o més endavant va passar a ésser gestionada per la mateix Acadèmia, segons ens ho certifica el tipus que Marín descriu com a «núm. 47 variant» i que combina els anversos de les dues anteriors i que es coneix en la mida petita. Aquesta darrera peça sembla que, a partir d'un determinat moment, tingué la funció de medalla de premi. Per bé que Marín no ho detalla, l'exemplar d'argent que descriu està dedicat a D. CARMELO DAVALILLO/ARTIGAS i no porta data, per bé que Marín la situa vers el 1915. Darrerament, hem pogut examinar un altre exemplar en or d'aquesta medalla que fou dedicada a D. JOSÉ AGUILERA MARTI/1925 (làmina núm. 5). Això ens aclareix que també hi ha exemplars d'or d'aquest tipus i que encara l'any 1925 es seguia atribuint el premi dedicat a Josep Masriera.

EL TIPUS DE LA MEDALLA DELS CORS DE CLAVÉ

L'any 1901, Arnau va crear la medalla de l'Associació dels Cors de Clavé que Marín documenta (p. 37) i publica en un primer exemplar del mateix 1901 (p. 69), sense mencionar, però, la llegenda de la cinta que hi ha als costats de la lira. És la mateixa llegenda que també porta la de Badalona del 1902, publicada per Marín i també per nosaltres (núm. 1476). Aquest tipus de medalla es va anar encunyant amb diferents versions i la llegenda de la cinta va anar variant, tot repetint-se en alguns casos l'original: ASOCIACIÓN EUTERPENSE DE LOS COROS DE CLAVÉ, o bé canviant-se per d'altres referents al lloc d'emissió, com ara MOLINS DE REI A CLAVÉ (Marín 16.c.1) o desapareixent completament, especialment en les medalles de la postguerra. El fet és que es va fer ús i un cert abús del model d'Arnau, ja que en moltes de les medalles posteriors hi manca la seva signatura i en les adaptacions més tardanes, que arriben, com a mínim, fins al 1955, s'hi varen afegir emmarcats o làurees que difícilment l'artista hauria pogut aprovar. Moltes d'aquestes medalles porten la marca del fabricant Vallmitjana, però també n'hi ha sense aquesta menció. Com a mostra d'aquest ús exhaustiu del model d'Arnau, descriurem una insígnia que parteix del mateix model:

Insígnia d'argent.

a/ Bust de Clavé dins d'una lira llorejada i, als costats, cinta amb la llegenda ASOCIACION-DE-COROS-DE CLAVÉ. A la part de baix de la lira, en lletres molt petites s'hi llegeix: VALLMITJANA BARNA.

r/ Llis, amb una бага soldada per passar-hi una agulla imperdible per a subjecció.
Pes: 2 g Ø: 18,5 mm Inèdita Làmina, núm. 6

Tot i que la cinta del 1901 porta la llegenda en castellà, sembla probable que, d'una banda, s'eliminés més endavant la menció EUTERPENSES, que no s'uti-

litza en altres models posteriors de medalles claverianes, i que es passés aviat a la llengua catalana, certament abans de la guerra. És per això que pensem si aquesta insígnia amb la llegenda de la cinta en castellà deu ésser de la postguerra. Per saber-ho millor s'hauria d'haver anat seguint el canvi de la llegenda de la cinta en les versions posteriors al 1901, la qual cosa, en aquest moment, no podem verificar.

També cal indicar que hi ha altres insígnies molt semblants que tenen la mateixa composició i la llegenda ASOCIACION EUTERPENSE DE LOS COROS DE CLAVÉ, però que tenen a la part de baix una altra cinta amb el lema dels Cors: PROGRÉS, VIRTUT, AMOR. Algunes d'aquestes insígnies són signades J. MUNTANYOLA a la part esquerra, a baix, però no porten la marca dels Vallmitjana. Atès que Muntanyola era un excel·lent artista que no necessitava pas plagiar Arnau, cal suposar que l'aproximació estreta al model d'Arnau es deu al fet que l'emblema havia passat a ésser ja el que era propi dels Cors de Clavé i que la mateixa associació el degué voler conservar.

UN MODEL D'ARNAU PER A L'ARXIU MAS

Una de les mostres de l'èxit de les creacions d'Arnau en el seu temps és l'ús dels seus models medallístics en altres àmbits, com ara el dels logotips. A la làmina es pot veure, identificat amb el núm. 7, el logotip de l'Arxiu Mas de Barcelona, que copia exactament la medalla que Arnau va fer l'any 1902 per a l'Ajuntament de Barcelona. Tal com veiem, el logotip pren exactament la tipologia de l'anvers d'aquella medalla (Crus. 958), només que canvia la primera part de la llegenda, situada a l'esquerra de l'elm que el presideix i que era AYUNto CONSTnal, per ARXIV:MAS, tot conservant el BARCELONA de la part dreta. Ús o, novament, abús? No podem contestar aquesta pregunta, car no sabem si Arnau va aprovar aquesta utilització. L'Arxiu fotogràfic Mas fou creat pel fotògraf Adolf Mas i Ginestà (Solsona, 1861-Barcelona, 1936). El logotip l'hem pres d'un full d'encàrrec fet a l'Arxiu quan era al carrer de la Frereria i, de segur, durant la preguerra, ja que totes les anotacions són en català. Actualment, l'Arxiu és a la Casa Amatller del passeig de Gràcia.